

KARACADAĞ

DİYARBAKIR HALKEVİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Tasarruf haftasının önemi	<i>Seyfi Alpan</i>
Diyarbakırlı bilginler ve ozanlar	<i>A. Ş. Kavut</i>
Doğu anadolunun ziraî hayatına bir bakış	<i>Seyfi Alpan</i>
Alfabemiz	<i>Sadık Özbek</i>
Vurgunum (Şiir)	<i>Selahaddin Emin</i>
Dil, tarih, edebiyat komitesi tetkiklerinden
Güney Doğu	<i>O. Ocak</i>
Halkevi haberleri

SAYI: 23

20 BİRİNCİ KÂNUN 1939

CİLT : 2

DİYARBAKIR BASIMEVİ

Yazı Hey'eti

Kâzım Baykal — Şeref Kışmır — SüheylBeken — Ömer Öner —
Süleyman Savcı — A. Şevket Kavut — Sadık Özbek.

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Umumî Neşriyatı İdare Eden
AGÂH ARMAN

Abone Şartları : Yıllığı 100 Kuruş 6 Altı aylığı 50 Kuruş Fıatı 10 Kuruş.

Abone olmak isteyenler Diyarbakır Halkevi başkanlığına müracaat etmelidir.

KARACADAĞ

Diyarbakır Halkevi Tarafından ayda bir Çıkarılır

TASARRUF HAFTASININ ÖNEMİ

Seyfi Alpan

Bu yazıda Tasarruf Haftasının önemini sosyal ve ekonomik hayatımızdaki rolünü kısaca canlandırmaya çalışacağım.

Tasarruf istihlaki tabdüt ederek servetin çoğalmasına çalışmak demektir.

Veyahut gelirin bir kısmını istimal ve istihlak etmeyecek bir kenara ayırmak ve bu suretle bir ihtiyat teşkil etmek demektir.

Tasarruf istihlaktan başlayarak, istihsal sahasına gelir, fertlerden başlar ulusa geçer. Binaenaleyh fertler tasarruf ederlerse hem kendileri refah ve saadete kavuşurlar. Ve hemde ulus ekonomik bakımdan yükselmiş olur Tasarruf istihlaktan arttırılırsa yeni servet, istihalsalda yapılırsa servetten ötürü sermaye doğar. İstihsal için

başlıca çalışma, tabiiyat ve sermaye lâzımdır. Tabiiyattan istifade etmek için onun istifade edilebilir bir şekle getirmek ve binaenaleyh üzerinde işlemek sa'yi sarfetmek lâzımdır. Bu suretle çalışmamızla bir verim ve bir sermaye doğacaktır. Bu elde ettiğimiz sermayeyi usulü dairesinde kullanırsak sermayemiz daha ziyade artacaktır. Bir ulusun refah ve saadeti uzun senelerdeki terakki ve tekâmülün her cephesindeki çalışmanın mahsulüdür. Medeniyet insanîyet aleminin yükseliş sahalarında tasarruf faaliyetinin çok büyük tesiri vardır. Tasarruf edemeyen tasarrufun mahiyetini bilmeyen bir insan istikbalinden ve gidişinden emin olamaz Tasarrufun manasını ve önemini bilerek tasarruf eden bir şahıs kendisini ve ulusu-

nu yükseltir. Tasarrufun büyük bir önemi de şahsi enerjisi ve iradeyi terbiye etmesidir. Biriktiren bir kimse nefesine hakim olur, daima yeni bir kıymet ve gelir kaynağı araştırır. Tasarruf ve çalışma suretile elde edilen servet sermaye meydana getirir. İşte bu vecihle sahip olunan sermaye işletilirse ulus ve devlet için kudret ve yükseliş kaynaklarından biri olur. Biriktiren bir kimse düşünmeyi, hesaplı hareket etmeği plân ve program dahilinde çalışmayı ve yeni bir kıymet yaratmayı çok iyi öğrenir. Halbuki israf ise mevcut serveti yok eder çalışmanın verimini hiç göstermez. İnsanın enerjisini ve yeni bir kıymet yaratma ruhunu tamamen kırar. Binaenaleyh okullarımızda talebelerimize tasarruf terbiyesini vermek ve halkımıza tasarrufu aşlamak ulusal ve vicdani bir ödevdir.

Cumhuriyet öğretmenleri ulusal kültürümüze, tasarruf kültürünü ve tasarruf terbiyesini ilâve etmektedirler.

Bir ulusun her sınıf halkı tasarrufa riayet etmelidir. Fakir tasarruf etmekle; kendisini sıkıntılı zamanlarında kurtaracak bir ihtiyat ve hayatını emin kılabilecek ve yük

seltecek bir vasıtaya malik olacaktır. Zengine de tasarruf lâzımdır. Çünkü zengin elinde mevcut servetini kaybetmezse, felaketsiz ve sıkıntılı günler yaşamıyacak varlığını devam ettirebilecektir. Bundan başka yukarıda arz ettiğim vecihle ulusuna ve devletine de yardımcı dokunacaktır.

Bir ulusta tasarruf fikri ne kadar kökleşirse, o ulusun ekonomik fikir ve kabiliyeti o nisbette yükselecek ekonomik refah ve saadete varmış olur.

Şurasında ilave etmek isterim ki tasarrufu ifrata varılarak hasis olmamak lazımdır. Bu gibi kimseler hayır yerine zarar meydana getirirler. Çünkü tasarruf iradi makul bir tarzda sarf etmek ve bir kısmını saklamak demektir. Buraya kadar verdiğim toplu izahattan anlaşılacağı üzere tasarrufun bir ulusun refahı ve bir devletin yükselişi üzerindeki çok büyük ve kıymetli rolü vardır.

DİYARBAKIRLI BİLGİNLER VE OZANLAR

A. Ş. Kavut

Edip

On sekizinci yüz yılda yaşıyan bu şair hakkında bazı tezkirelerde yanlış malumat vardır. Meselâ: Salim ve Safayî tezkirelerinde Diyarbakırlı bu ozanın ismi Mahmud ve kendisinin Erzurumlu olduğu tesbit edilmiştir .

Salim, tezkiresinde şair için şunları kayd ediyor :

Edib: Zatı mes'udu gibi nâmi nâmileri Mahmud olup beldei nâdide bahâr-ı kesir-ülenkâr olan Erzenürüm-ı bürüdet mevsûmda serzede-i zuhûr ve kesb-i maârifte sa'y-i mevfur ile esb Cûnbân-i Vâdi-i eş,ar olup sernâ-yi maâş-ı ızırâr müstevlibi duhûl-i germâbe-i fezâ-i müstelzim-ül-ekdar olmağla bazı kasabatta bast-ı seccâde-i hükûmet ve icrâ-yi şer-i mutabhara bezli kudret eylemiştir. Asrın şuarasından olduğuna binâen tastir ve âsârından bu güftârları tahrir olundu.». Diyerek Safayinin tezkiresinden kayd ettiği gazeli o da yazmıştır .

Diğer eserler onun Diyar-

bakırlı olduğunu kayd ediyorlar .

Ramiz diyorki :

«Edib: tezkire-i Salim ve safâyî'de ismi Mahmud olmak üzere mezkûr ve Narda kazâsında hükümetlerinde verdikleri vesâikle Esseyid mehmed Edib imzaları mestûr Amidiy-yûl asıl miyâne-i kuzâtta danış ve âdâb ile mezkûr bir zat-ı maârif mevfur idi 1149(M.1736) senesi hududunda âzîm-i mansûb-ı cinân olmuştur.»

Esad tezkiresinde şu mühim kayıtlar var :

«... Asri mezkûrda mah-lâs-ı mezkûr ile kuzâtta birri Erzurumî diğeri Amidi iki şairi mahir olup hattâ hakiri bâhir-ût-taksir sefir-i İnan iken Erzurumda rehzen-i şidet-i şitâ mâni-i hareket olmağla üç buçuk mâh meksû ikametimiz esnâsı zeban zurafâsından hemşehrilerimiz edib efendinin güftârdır deyu bir az âsâr-ı ma'nîdar gûşzedimiz olmuş idi. Seyyid

Mehmed Edib ise neûzübil-lâhi taâlâ illet-i amâ ile mübtelâ ve beldesinde müteveccih-i semt-i dâr-i baka eden Sâmî ve Vâli ile müşâ-ara ve tetebbuları meşhur Amidi Edibdir.» .

Sicil'de ise şu malumata rastlıyoruz :

Edib Mehmed efendi: Diyarbekirlidir . Narda kadısı iken 1149(M. 1736) da fevt oldu. Şairdir.» .

Diyarbakırlı Emîriye göre

«İlm ü irfanda serâmed-i ihvan şîr ü inşâda üstad-ı müşikâf-ı cihan idi. Latif neşîdeleri ve şuarâ-yi zamânına güzel nazireleri vardır . Hatta destiyle bazı âsârı manzûrumuz olmuştur. Hatta da âsârı gibi güzeldir.» .

Şehrimizin değerli şairle-rinden Edibin Safayı tezkire-sindeki gazelini aşağıya ör-nek olarak yazıyorum :

Gazel

*Zahm-ı âguş-i hayâle pîrehen bigânedir
Âteş efruzân-ı dâğ-ı aşka ten bigânedir.
Penbe-i dâğ-ı serâpâ-yi cünun bestir dile
Küşte-i şemşir-i hierâna keş-n bigânedir
Mürg-i cân olsa nola âzâdelikten muztarib
Dil esirân-ı gama fikr-i vatan bigânedir
Nâr-ı gamda âşka bestir hayali ba dezin
Bezmi-ehl-i aşka şem-i encümân bigânedir
Fâş iderken fitne-i ebrûsi râz-ı gamzeyi
Câm-ı naz-ı çeşmine keyf-i suhan bigânedir*

(Sonu var)

DOĞU ANADOLUNUN ZİRAİ HAYATINA BİR BAKIŞ

Seyfi Alban

İskenderun körfezi ile Çoruh nehrinin mansabı arasında bir çizgi çizersek bu çizginin doğusunda kalan kısma "Doğu Anadolu" denildiğini biliyoruz. Doğu Anadoluyu iki parçaya ayırarak tetkik edebiliriz:

1 Doğu Anadolu

2 Güney Anadolu .

1) Doğu Anadolu, Doğu toros dağlarının kuzeyinde kalan bölgedir. Bu yazımda bu bölgenin ziraî hayatından toplu olarak bahsedeceğim. Güney Doğu Anadolu'nun ziraî vaziyetinde ayrıca yazacağım. Doğu Anadolu yüksek yaylasında işlenen topraklar ancak % 5 kadardır. Ürünün (mahsulün) $\frac{1}{4}$ 90 hububat % 6 yağlı bitkilerdir % 4 de diğer bitkiler (nebatlar) teşkil eder. Doğu Anadolu yüksek yaylasının Ekonomik hayatında ziraat hayvancılıktan sonra gelmektedir. Bunun en mühim sebebi yol ve taşıma işlerinin o kadar elverişli olmaması denizden uzak olmasıdır. Fakat yeni açılan Çetin kaya, Erzincan, Erzurum demir yolunun (Bu hat Karsa kadar uzanır. Ve buradanda (S. S.-C. B.) sınırına gider.) Bu bölgenin ekonomik hayatının yükselmesinde çok büyük rolü olacaktır. İklim ve toprak şartlarında Doğu Anadolu'nun ziraî vaziyeti üzerine müessir olmaktadır .

Doğu Anadolu'nun bilhassa Kars Ağrı, Erzurum gibi kuzey (Şimal) illerinde iklim çok serttir. Kışlar pek uzun ve süreklidir. Yazlar kısa ve serin geçer. Bundan başka yazın sonlarında ve ilk baharın başlarında vukua gelen donlar geç kemâle gelir: tohumları bazan yakar. Bunu mukabil uzun müddet kar altında kalan geniş yaylalar ve meralar ilk bahar ve yazın yeşillikler ve çayırıklarla örtülür. İşte bu sebepten Doğu Anadolu yüksek yaylasının birinci kazanç kaynakları hayvanlarıdır.

Doğu Anadolu'da ziraat yapılan alanlar (sahalar) bilhassa derey (vadi) boylarındaki düzlüklerde ve bazı ovalardadır: Mamafih 2300 m. yükseklikte-ki yamaçlara kadar ziraat yapılmaktadır. Yükseklerde ki tarlalar don ve doludan zarar görüyor. Yüksek tarlalar sulanmadığı halde çukur yerlerdeki tarlalar sulanmamaktadır. Tarlaların iyi ürün (mahsul) vermesi havanın iyi gitmesine bağlıdır. Bahçe ziraatını yapmak için behemehal sulamak lâzımdır. Bu sebepten bu ziraat el emeğine daha ziyade ihtiyaç gösterir. Güney Doğu Anadolu'da bahçe ziraatı daha ehemmiyetli bir şekildedir. Bu ziraatı bilhassa dere kenarlarına yayılmıştır. Bahçe ziraatını ikiye ayırarak tetkik edebiliriz:

1) 1000 — 1500.m. yükseklikte

bulunan bahçelerdeki ziraat. Bu kısımda zebze şalgam, havuç, turp pancar, bakla ve meyvalardan başka üzüm, mısır, nar, dut gibi Süptropik bitkilerde (nebatlar) yeti-şebilmektedir.

2) 1500 m. daha yukardaki bahçelerde yapılan ziraat burada ancak bazı nevi sebzeler yetiştirilir. Bahçelerin etrafında meyva ağaçları yerine çayır ve çalılıklar görünmeğe başlar. Coğrafi manzara bu şekilde olmakla beraber Van gölü kenarlarında 1900 metreye kadar meyvalıklara ve bağlara rast gelinir. Bunun sebebini de coğrafi muhitin yaptığı tesirde aramalıyız. Anadolu yüksek yaylasında en çok buğday yetiştirilir. Sonra arpa, darı, pirinç, çavdar ve mısır ekilmektedir. Kuru sebzelerden de en çok mercimek sonra nohut, patates, fasulya, bakla, ekilir. Sınavi bitkilerden (nebatlar) en ziyade pamuk yetişir. Sonra keten, susam, gelir. Doğu Anadolu yüksek yaylasının kuzey illerinde arpa ve çavdar daha ziyade yetiştirilir. Güney illerinde ise Muş ve Elâzığ ovalarında buğday çok ekilir. Halk burada ekini kendi yiyeceği için yetiştirmektedir. Bayburt civarı müstesna satış için ziraat yapılmamaktadır. Erzurum ve Pasinler ovaları oldukça hububat yetiştirir. Umumiyetle dinlendirme usulü tatbik olunmaktadır. Yukarıda izah ettiği üzere sebzeçilik iklimin sert olması dolayısıyla azdır. En ziyade köklü maddeler (şalgam, havuç, turp pancar) yetiştirilir. Güneye gittikçe sebze nevelerinin de çoğaldığını görürüz. Çünkü iklim ve toprak şartları sebzelerin kuzey kıs-

ma nazaran iyi yetişmesine ve nevelerinin çoğalmasına (Bulanıkta bakla, Gençte bamye çok yetişir) yardım etmektedir. Kavun, Karpuz akar suların kenarlarında iyi yetiştirilmektedir.

Kars :

Deniz seviyesinden 1750 m' yükseklikte sarp bir boğaz üzerindedir. Gümrüden gelen demir yolu Karsdan geçerek Sarı kamışa gelmektedir. Bu hat Sarı kamıştan itibaren Erzuruma dekol ile bağlanmıştır. Gümrüden gelerek Erzurumda biten bu demir yolunun, Erzincan Çetin kayadan geçerek diğer demir yollarımızla birleşmesi bu bölgenin ekonomik hayatının her şubasının ilerlemesinde çok büyük rol oynayacaktır. Kars daha ziyade büyük baş hayvan bölgesidir. Karsdan 1937 senesinin istatistiğine göre 86379 ton buğday, 1505 ton çavdar, 800 ton pirinç ve az miktarda mısır istihsal edilmiştir. Kars, Kağızman ve Iğdırdan gelen sebze ve meyvalarla ihtiyacını gidermektedir. Kars vilâyetine tabii Iğdır ovası ziraî kabiliyeti ziyade olan bir ovardır. Aras nehrinin kenarlarındaki bu ova sıcak ve mutedit bir iklime malik olması dolayısıyla Kars ve Ardahan havalisinin hububat ihtiyacını temin etmektedir. Iğdır ovası çok miktarda pamuk ve pirinç yetiştirebilecek vaziyettedir. Iğdır pamukları Amerikan cinsinden ince ve uzun tellidir. Bu pamuklar Rusya'ya satılmaktadır. Bu ovanın 10000 balya pamuk çıkardığı seneler olmuştur.

Erzurum :

Deniz seviyesinden 1950 m. yükseklikte Tebriz, Trabzon transit yolu üzerinde ehemmiyetli bir şehrimizdir. Kars gibi Erzurum ovası ve bilhassa yakınında bulunan Tercañ (Mamahatun) ovası ve doğu Pasinler ovası Doğu Anadolu'nun geniş münbit ziraat ovalarından sayılmaktadır. Bu ovalarda daha ziyade hububat yetiştirilmektedir. 1937 senesinin istatistiklerine göre Erzurumdan 35593 ton çavdar, 198490 ton buğday, 185000 ton arpa, 792 ton mısır elde edilmiştir. Erzurumda meyva ve sebze de az yetişmektedir. Binaenaleyh Erzurum meyva ve sebze-yi Tortum, Yusufeli, İspir ve Erzincandan getirmektedir.

Erzincan ve Erzurum havalisi Fıratın bir kolu olan Kara su havzası üzerinde bulunur.

Erzincan :

Cıvarı dağlık olmakla beraber münbit ovalara zengin meyva bahçelerine ve bağlara maliktir. Meyvacılık münimdir. Burada Armutun, elma ve eriğin çeşitleri olur Kaysı, zerdali çoktur. vişne, kiraz, dut, ceviz, tındık, şeftali ve firenk üzümde vardır. Bağ ve bahçelerile Erzincan daha ziyade Kuzey Anadolu intikal bölgesi evsafını göstermektedir. Erzincanda buğday, arpa, burçak, darı nohut, bakla çok ekilir. Mısır yok gibidir. 1937 senesinin istatistiğine göre Erzincandan 35649 ton buğday, 12476 ton arpa istihsal edilmiştir. Erzincanda yağı için ketende yetiştirilir Evvelce kendir ziraati ehemmiyetli idi. Erzincanda yer fıstığı ve pancarda yetiştiril-

mektedir. Doğu Anadolu'da şeker pancarı ziraatinin iyi neticeler vereceği tecrübelerle anlaşılmıştır. Fenni usullerle ve müsait şartlar altında yetiştirilen pancarlardaki şeker % 20 yi bulur. Erzincan pamuk ziraatine de elverişlidir.

Karaköse :

Karsdan başlıyarak Erciş ve bitlisden geçen transit yolu üzerindedir Eleşkirt, Diyadin gibi ovalar hububata müsait yerlerdir. 1937 senesinde Karakösedan 64225 ton buğday, 17700 ton arpa, pek az çavdar, mısır, yulaf elde edilmiştir.

Muş :

Kaza merkezi iken şimdi vilâyet merkezi olmuştur. Zengin ve münbit Muş ovasının kenarındadır.

Muş, Malazgirt ve Bulanık ovaları ziraate müsait yerlerdir. Bu ovalarda mercimek, bakla, nohut, pirinç, ziraati yapılmaktadır. Muş ve bulanık ovalarının pirinci pek meşhurdur 1937 senesinde Muşdan 9650 ton buğday, 593 ton arpa istihsal edilmiştir. Muş sınaî nebatlardan pamuk ve tütün ziraatine elverişlidir. Dut ağaçları bu ovada fazladır. Bingöl ve Tuncelinde ahali daha ziyade hayvan beslemekle meşgul olur. Buralarda yüksek yerlerde meşe ormanlarını görürüz, Maamafih Bingölde Çapakçur ve Genç yöresi çeşidli ziraat için elverişli yerlerdir. Tuncelinde ancak dereyler. (vadiler) deki ovalarda ve bazı tepelerdeki düzlüklerde buğday, arpa, darı, çavdar, pirinç ziraati yapılabilir. Sebze yok gibidir. 1937

yılında Bingölden 8214 ton buğday, 974 tön arpa, 829 çavdar sonra darı ve ehemmiyetsiz miktarda mısır istihsal edilmiştir. Tuncelinde aynı senede 10823 ton buğday, 6844 ton arpa sonra sırasile darı, çavdar, piriñç istihsal olunmuştur .

Bitlis :

Deniz seviyesinden 1400 M. yüksekliktedir. Van gölünün iskelesi olan Tatvan kazasında ihtiva etmektedir. Bitlis kısmen Doğu Toroslar üzerinde bulunduğundan pek dağlıktır. Bitlis kârgir binaları ile Güney Doğu Anadolunun şehirlerini hatırlatmaktadır. Hayvancılıkla meşgul olunmakla beraber buğday, arpa, piriñç, darı ziraatı yapılmaktadır. 1937 senesinde 4490 ton buğday, 1265 ton arpa, istihsal olunuyar.

Elâzığ :

Deniz seviyesinden 1020 M. yükseklikte bulunmaktadır. Buranın merkezi eskiden Harput iken şimdi Elâzığ olmuştur. Elâzığ havlisinin mahsulâtı çeşitli olup meyvaları, bağları ve dutlukları meşhurdur. Elâzığda ziraat çok çeşitlidir. Yereyin (arazinin) % 70 buğday, % 20 arpa, % 10 pamuk, mısır, piriñç, çavdar, mercimek, fasulya, nohut, bakla ekilir. 1937 yılında 64792 ton buğday, 37665 ton arpa istihsal olunmuştur. Elâzığ da Hint yağı tohumu ziraati de vardır. Burada dutluklar çok olduğundan ipek böceği beslenir. Az miktarda ipek kozası ihracatı yapar. Elâzığ ovasındaki pamuk mahsulü iğdir ovasında olduğu gibi mühimdir. Elâzığ pamukları

kısa ve kalın tellidir .

Van :

Türkiyenin en büyük gölü olan Van gölü havzasında bulunmaktadır. Van gölü havzasında hububattan arpa, buğday, darı ve az miktarda çavdar, mısır ekilir. Vandan 1937 yılında hububata ait elde edilen ürün 15900 ton buğday, 12000 ton arpa, 300 ton çavdar, 10 ton mısırdır, Vanda çok çeşitli meyva bahçeleri ve dutluklarda vardır. Burada kış seurt geçerse de yazın sıcaktır. Binaenaleyh bitki (nebat) çeşitleride görülmektedir. Bununla beraber ziraat yapılan alanlar (sahalar) daha ziyade dere boylarında ve ovalardadır. Burada yer,yer kırlara ve otlaklara rast geliriz. Şu halde Van gölü havzasında hayvanların beslenmesine yarayan alanlar göze bariz bir halde çarpmaktadır .

Hakkâri :

(Çölemerik) Vanın güneyinde olup dağlık bir yerey (arazi) üzerindedir. Eurada halk daha ziyade hayvan beslemekle uğraşır. Büyük zab üzerinde bulunan ve deniz seviyesinden 1650 M. yüksekliğe varan Çölemerik bu havalie merkez vazifesini görmektedir. 1937 yılında Hakkâriden 811 ton Buğday 420 ton Arpa pek az miktarda piriñç (31 ton) hemen yok denecek derecede mısır ve çavdar elde edilmiştir. Hakkâride tütün de yetiştirilmektedir. Bu tütünlerimiz İrana satılmaktadır. Buraya kadar verdiğim izahatı şu suretle toplu olarak söyleyebiliriz.

1 — Doğu Anadolu yüksek yay-
lasında yereyin (arazinin) % 5 de
ziraat yapıldığına göre ekilen alan
(saha) azdır. Hayvancılık ziraate
hâkimdir. Ziraat bilhassa derey
boylarındaki düzlüklerde ve bazı
ovalarda yapılmaktadır.

2 — Doğu Anadolu'da en çok
ekilen ürün hububattır. (% 90 nis-
betinde) az miktarda yağlı bitkiler
(nebatlar) ve diğer bitkilerde ye-
tiştirilmektedir. En çok buğday
sonra arpa, darı, pirinç, çavdar ve
mısır ekilmektedir. Kuru sebzeler-
den en fazla mercimek, nohut pa-
tates, fasulye, bakla ekilmektedir.

Sınai bitkilerden (nebatlardan)
en çok pamuk bilhassa (İğdır ve
Elâziğ ovalarında) sonra keten su-
sam ekilmektedir.

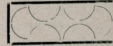
3 — Kuzey illerinde arpa, çav-
dar, güney illerinde buğday daha
ziyade yetiştirilmektedir. Bundan
başka güney illerinde meyva bah-
çeleri ve bağlarda çoğalmaktadır.

4 — Doğu Anadolu yüksek yay-
lasında iklim serttir. Binaenleyh
sebzecilik azdır. Buralarda daha
ziyade köklü maddeler (şalgam,
havuç, turp, pancar..) yetiştirilir.

5 — Yukarda söylediğim üzere
doğu Anadolu yüksek yaylalarında
iklim soğuk ve sert ve bu sebeb-
ten bitkilerin yaşayış müddeti kısa
olmakla beraber bazı ovaların coğ-
rafi vaziyetleri sıcak mutedil iklim
şartlarını meydana getirmektedir.
Bu iklim şartını haiz ovaların en

mühimleri İğdır, Erzincan, Muş, Elâ-
ziğ ovalarıdır. Bu ovalar çeşitli
bitkilerin yetişmesine elverişlidir.

6 — Doğu Anadolu yüksek yay-
lasında sulama usulünün yayılması
çok faydeli bir iştir. Bu bölgede
bitkilerin yaşayış müddeti pek kısa
olduğundan bazı ovalarda ürünün
(mahsulün) yaşayış müddetlerini uza-
tır. Bu bölgede ziraat usulleri he-
nüz eskidir. Lâkin bazı yerlerde
yeni usullerde müracat olunmak-
tadır.

ALFABEMİZ

19 uncu Sayıdan Devam

Sadık Özbek

Tuz muhabbet, kara biber kısıncılık, kırmızı biber nefret ifade eder. Bu gibi maddelerin bir paket içinde miktarına ve vaziyetine göre o iptidai insanlar, zaten basit olan his ve fikirlerini uzaktaki kimselere de bildirebilir.

Vaktile «Sit» kavmi hükümdarlarının İran hükümdarı «Dara» ya bir kuş ile bir fare, bir kurbağa ve beş oktan mürekkep bir mektap göndermiş olduklarını rivâyet ederler. Bu mektubun manası: kuş gibi olupta havada uçamazsan, fare gibi yerin altına giremezsen, kurbağa gibi suyun içine saklanamazsan, bu beş tane ok gelip seni bulacak... demektir.

Müverrih «Leon Kahun» Sit kavminin Türklere pek yabancı olmadığını ve Türklerin sonradan İstanbul İmparatoruna gönderdikleri mektubun «Sit» yazısıyla yazıldığını söylemesine göre Asyada bulunan ecdadımızdan yazıdan evvel fikirlerini uzaklara bildirmek için böyle vasıtalara müracaat etmiş olduklarını tahmin edebiliriz. Afrika kavimlerinin bazıları, ezcümle «Yamyamlar» birbirlerine haber göndermek için değnek yollarlar. Değneğin şekline göre bir nevi pasaport olduğu gibi, davetide ta-

zammün eder. Hatta bir meclise davet ile olduğu gibi meclisin ruznamesini ifade eder.

Bizim ekmeççi hesabını tutmak üzere kullandığımız çetele böyle değnekle fikir tespit etmenin rakamlara tatbik edilmiş bir şekilden başka bir şey değildir. Zaten ekmeççi çetelesi usulü yalnız bizde değil, Avrupada da vardır.

Onun için bir kavmin yazı, rakam dururken çetele kullanması kavmin geriliğine değil, medeniyette en ileride bulunan kavimlerin bile iptidai zamanlarını ihtar eden bazı alâmetleri sakladıklarına delâlet eder.

Almancada harf manasını ifade eden «Buchstaben» kelimeside eski Cermenlerin değnekler üzerine yaptıkları Çentiklerin bir hatırası olduğunu söylerler.

Yazıdan evvel fikir tespiti için kullanılan böyle iptidai vasıtalar-dan biride bir ipin üzerine düğüm yapmaktır. İplerin renkleri değiştirilerek ve düğümlere türlü türlü şekiller vererek epeyce fikir ifade etmek mümkündür. Hafızalarına itimatları olmayan bazı kimselerin hâlâ mendillerine düğüm yapmaları ve yahut yüzüklerine bir bez Parçası

takmaları o usulün bir neticesi olsa gerektir.

Bazı iptidai kavimlerde iki insan birbirleriyle mülakat istediği vakit bir ipin üzerine mülakat kaç gün sonra ise okadar düğüm yapar gönderir, ipi alan kimse hergün bir düğüm çözerek birleşme gününü unutmaz.

Elbette bu düğümlü ipin bir taneside gönderen Adamda kalır... yazının ve bilhassa muhtıra defterinin icat edilmiş olmasına zamanımız avukatları hesabına pek memnun olmak icabeder. Mahkemelerin kendilerine verdikleri mülakat günlerini unutmamak için acaba kaç renkte ve kaç düğümle düğümlemiş ipler saklamağa mecbur olurlardı?.

§

Çeşitli eşya ile, çetele ile, düğümle fikir tespit etmeden bir derece daha ilerisi resim ile fikir nakletmektir.

Resim ne kadar iptidai olsa gene bir sanat olduğundan bu derece medeniyette de bir tarakkiye delâlet eder.

Resim ile meram ifade etmenin güzel bir nümunesi, nisbeten yakın bir zamanda Şimali Amerika Kızıl derililerin müttefik cumhuriyetler reisine verdikleri arzuhaldır. Bu resimde aralarında birde insan olmak üzere, çeşitli hayvan resimleri vardır. En önde bulunan Turna kuşu kabile reisinin, arkasında bu-

lunan hayvanlarda (insan dahil olmak üzere) kabilenin ileri gelenlerinin resimleri ve isimleridir. Hepsinin üzerinde aşağı yukarı yürek şeklinde bir delik vardır. Bu deliklerin her birinden hat çıkarak reisin kalbine gider.

Bundan başka gene hepsinin başından birer çizgi çıkarak reisin başına gider. Bu çizgiler hepsinin his ve düşünce itibarile birleştiklerini ifade eder. Reisin başından çıkan ve karşıya doğru uzanarak kesik kalmış olan bir çizgi cumhuriyet reisine hitap demektir. Böyle his ve fikirleri itibarile birleşmiş olan kabile mümessillerinin ne istediklerini de gene reisin başından çıkarak aşağıda göle benzer bir çizgi gösterir. İstedikleri işte bu göllere sahip olmaktır. Ne demek olduğu anlaşılınca, görüldüğü gibi basit ve sarih bir ifade...

Fakat bizim gibi yazıya alışmış ve bilhassa bir arzuhali mutlaka bir pulla birlikte tasavvur eden insanlar için ne kadar müşkül bir kıraat !.

Eski Mısırlıların (Hieroğlif) yazılarıyla, eski Asurilerin (Mihi) denilen yazılarının, Çin yazılarının ve diğer Hieroğliflerin esasıda gene böyle resim ile fikir tespit etmektir.

Resimle meramı ifade etmek yerine göre - malûm hikâyedeki köy hocasının filen ispat ettiği gibi yazıdan daha belîğdir. bir ökü z resmi, okuyabilene de, bilmeyene de

öküz fikrini verir. Fakat bu türlü meram ifadesi herkesin harcı olmadığı gibi epeyce uzunca bir iş tir. Sonrada resimle ifade edilmeyecek mücerret fikirlir vardır. Vaktia resim san'atının terakkisile ifade edilen mücerret fikirler bu gün bile yazı ile ifade edebileceğimiz dereceden ilerdedir. Fakat resim fan'atı her vakit müterakki olmadığı gibi, tekrar edelim, herkesin harcı değildir. Onun için Mısırlılar gibi eski kavimler resim ile ifade edilmeyecek mücerret fikirleri göstermek için gene basit resimlerle başka çare bulmuşlardır.

Bu çareyi izah için, müsaadenizle, eski Mısırlıların bizim şimdi ki Kayseri telaffuzuyla Türkçe söylediklerini farzedelim. Meselâ Kayserlinin söylediği gibi (güzel) demek için bunun maddeye delâlet eden hangi kelimelere benzediğini aramışlar ve ayrı ayrı olarak (göz) ve (el) telaffuz edilen iki kelime bir araya gelince gene aynı telaffuzla (güzel) kelimesini bulmuşlar. O halde güzel vasfını yan yana bir göz ve bir el tasvir etmek kolay olmuş.

Eski Mısır ve Çinlilerin dilleri tek heceli kelimelerden mürekkep olduğu için bu usul onlar için bizim ancak Kayseri telaffuzuna müraعات ederek bulaabildiğimiz çareden daha kolay olmuş. Zaten diğer taraftan müracaat fikirlerinden bazıları için resimle ifade etmek çaresinde bulmuşlar. meselâ Mısırlılar

muharebe fikrini ifade etmek için yanyana iki kol yaparak birine bir süngü diğer birinede bir kalkan vermişler. Bu şekil görenlere derhal o zamana göre bir muharebe fikrini vermiştir. Bundan başka kuvvet ifade etmek için bir kol şeklini yaparak ucuna bir kafa kıracak demir tutturmuşlar böyle demir ile kafa kırmağa muktedir olan bir kolun kuvvet ifade ettiği ne şüphe kalmamış.

Vurgunum

Vurgunum o nazlı, selvi boyluya,
Gözleri sürmeli, kirpiği oya
Yüzü suya vurmuş cya benziyor,
Bir su gibi akıp dökülüşüyle,
Canlanan bir mermer bükülüşüyle
Bakıyor, gözleri ufukla dolu.
Şiirini emziren göğüsü gururlu

Şahlanan, güzellik selvi boyunda,
Sanat, bir gizlenen sırdır koynunda,
Çiçekli dağların kokusu gibi,
Çiçekli bir dağdan akan su gibi,
Odur hayalimi dolduran rüya.
Vurgunum o nazlı selvi boyluya.

Selahaddin Emin

DUTÇULUK

19 uncu sayıdan devam

Sadık Özbek

Tohum ekildikten sonra yağmur düşerse sulamaya ihtiyaç yoktur. Aksi halde ekilen tohumlar süzgeçli bir kova ile iki üç günde bir hafifçe sulanır. Eğer toprak killi kumlu ise ekseriya yüzü kabuk bağlar. Ve yeni süren tohumlar bu kabuğu delip çıkamazlar. Böyle bir hal vukuunda toprağın yüzünde teşekkül eden bu kabuğu turpiti ile kırmak lâzımdır. Tohumlar ekildikten 20 gün sonra çimlenmeye başlar. Tohumların çimlenme nisbeti yüzde 50 olduğuna nazaran bir metre murabba yerde bine yakın fidan çıkar.

Fidanlar 5 - 6 yapraklı oldukları vakit aralarında 5 santim mesafe kalacak surette seyreltme yapılır. Ve seyreltme yapılacak yerin tava gelmesi için evvelâ hafif sulanması lâzımdır. Yaz devam ettiği müddetçe çapa ve ot alma işine devam edilerek mura otlarını meydana gelmesine dikkat etmelidir.

İklim ve toprağa nazaran ilkbaharda ekilmiş olan bu tohumlardan çıkan fidanlar son

bahara kada 70 - 80 ve bazan 1 - 1,5 santim kalınlık peyda eder.

Çizgi usulünde tohumları ekmek için Çinlilerin bir usulü daha vardır ki gayet kolay olmakla beraber bazı iyilikleri olduğu için bizimde bu usulü tatbik etmemiz muvafık olur. Çinde tavalâri ihzar ettikten sonra çizgileri çekilir. Diğer taraftan tavalârin uzunluğuna müsavi olmak üzere kaba kınaplar kesip bunları islâtırlar. Ve dut tohumu ile dolu olan torbalara batırırlar. kınaplar yaş olduğu için tohum onların üzerinde yapışıp kalır. Ve bir kişi her bir boy kınabın uclarından tutar ve gerdirerek parmak ile tanbur teli titretir gibi çekip bırakır.

Yani tohum ile bulaşmış olan kınaplar gerili olarak çizgilerin içine yatırılın. Çizgileri yukarda tarif ettiğimiz üzere örtmek şarttır.

Çin usulünün şu faydası vardırki çizgileri gayet muntazam olur. Ve çizgi içerisindeki fidanlar fevkalâde düzgün çıkar. Bundan madâ şu

usulün diğeri bir muhasenatı vardırki dut tohumu knabın üzerinde yapışık olarak kaldığı için knabın nemliğinden istifade ederek kolayca çimlenir.

Üçüncü bir iyiliğide şudurki tavalarda fidanların henüz ufak oldukları zaman teşkil edecekleri çizgiler gözle görüleceği için, ot alma ameliyatında ufak olan yabancı otları henüz çıkmış olan dut fidanlarından ayırmak mümkündür.

Dut fidanı ekmeğe yeni başlayanlar için Çin usulü en şayan tavsiye olamıdır.

Serpme veya savurma usulüne gelince: Dut tohumu kum ile yarı yarıya karıştırılıp el ile alçaktan tavalara serpilir. Bir metre murabbama takriben 3.34 gram tohum gider. Şu halde 1000 metre murabbalık bir yer için üç üçbuçuk kiloya kadar tohum sarfolunur.

Tohum serptikten sonra hafif çapa ile tavaları hafif çapalamak ve bu sayede tohumlarında derin olmak üzere gömmek, ikincisi tavalara serpilmiş olan tohumun üzerine bir parmak kadar ince mil veya gübre çekmek. Tohumların örtme ameliyatını müteakip tavaları el tokmaklarile

döğmek ve bu suretle hem ufak parçaları yarı topaçları ezmek ve hemde tohumların toprak ile temasların artırmak lâzımdır ki bu sayede tohumların daha güzel ve daha muntazam surette çimleneceği aşikârdır.

Bu ameliyat dut tohumuna mâhsus olmayup ufak taneli sebze tohumlarında ve meyva ağacı tohumlarında da tabik olunmaktadır. Tohumlar her hangi usulde ekilecek olursa olsun, her halde tavaların üstünü tokmaklamak veyahut üzerine tahta uzatılıp ayakla çığnemek ve böylece tohumu toprak ile temas ettirmek lâzımdır.

Çelik ile çoğaltma:

Yukarda beyaz dut çeşitlerini saydığımız sırada (Marati, loh Mantikol) neveleri bağ çubuğu gibi çelikle üretilirler. Bu çeliklerden iki sene zarfında bir çok köklü fidanlar elde edilir.

Çinliler bir senelik olan dallardan seçüp henüz domrucuklar uyanmadan 40 santim boyunda keserler. Ve iyice hazırlanmış bir toprakta «30» santim aralıkla açılmış çizgiler içerisinde ve yekdiğerinden «15» santim aralıkla ekefler. Çizgiler dahilinde yerleştirilmiş olan bu çubukların üç gözü hariçte kalmak şartile

toprağa gömerier. Toprak arasına sulanrak serinliği muhafaza edilir. ertesi ilkbaharda kök peyda etmiş olan bu çubuklar aynı tohumdan yetişmiş bir fidan gibi dut bahçesine nakledilerek ekilir. Bizim memleketimizde yetiştirile gelen dut nevelerinin hiç birisi çelik yetiştirilmeye müsait değildir.

Dut fidanlarının timarı:

Yukarda söylediğimiz gibi dut tohumu ekildikten onbeş gün sonra çıkmaya başlar. Ancak kullanılan tohum eski yani bir senelikten fazla olursa o halde 25-30 gün arasında çimlenip meydana gelir. Çin usulü ile yaş kınap üzerine yapışık olarak ekilmiş olan tohumlar bir kaç gün erkenden çimlenir.

Eğer tohum ekildikten sonra havalar ziyadesile kurak gidecek olursa tavaları oldukça ince döküklü solaklar ile dikkatli bir surette hafta bir veyahut iki defa sulamak icabeder. Fidanlar çıkmaya başladıktan sonra tavaları sulamak asla doğru değildir. Burada yapılacak işler tavalar içerisinde meydana gelmiş olan iri otları dikkatle yoldan ibarettir. İnce ve ufak otlara o sırada ilişilmemelidir. Çünkü henüz çıkmış veyahut çıkmak üzere bulunan fidancıkları

ufak otlardan ayırmak oldukça müşkül olduğundan bu ufak otlarla beraber dut fidancıklarında sökmek tehlikeside vardır. Bu suretle terk edilmiş bu ufak otlar 8-10 gün sonra büyümüş olacağından bunların yolunca zaman gelmiş olur.

Meydana gelmiş olan bu yabam otları karşılıklı duran iki kadın veya işçiler dikkatli bir surette bunları yolup tavalar haricine atarlar. Tavalarda içerisinde dut fidancıkları 4-5 yaprak yükseldikten sonra tavaları sulamaya başlamalıdır. Birinci sulama ameliyatı tavalar arasında bırakılan harklar içerisinde saliverilen su ile yapıp maşraba ile harktan alınan su tavalara serpilir. Bilahare tavalarda salma su ile sulanır. Ana harktan gelen su dar bir hark vasıtasıyla fidanlığa sevk olunup tavadan tavaya geçirilir. Bir tava güzelece doyulduktan ve su orada bir karış kadar yükseldikten sonra o tavanın su bendi çapa ile kapanarak ikinci tavaya geçirilir ve böylece tekml tavalarda muntazam surette sulanır.

Bu sulama ameliyatından bir iki gün sonra ot yolma ameliyatına devam olunur.

Sonraları çok defa bu ameliyata lüzum görülmez. Çünkü

fidanlar oldukça büyümüş ve yükselmiş olacaklarından tavaların toprağını tamamen örterler. Ve şu suretle tavalarda meydana gelen gölge mızır otların çıkmasına mani olur Fidanların zayıf ve cılız oldukları görülürse ana harkın başından suya yavaş yavaş ve suda karıştırılıp eritmek suretile çürümüş gübre atmak iyidirki buna gübre şerbeti denir.

Yazın sıcak günlerinde fidanlığı akşam ikindiden sonra sulamak lâzımdır. Bu sulama ameliyatı luzumuna göre haftada bir veya bazan 2 defa icra olunur. Daha doğrusu fidanların suya ihtiyaç gösterdikleri zamanlarda tavalara suyu salıvermek daha iyidir. Tavaların içerisinde bulunan fidanlar solgun ve düşük görüldüğü vakit sulama ameliyatına devam olunmalıdır.

Dere suları içinde birçok yabancı ot tohumları bulunacağı düşünülecek olursa bu suları doğrudan doğruya tavalara salıvermek hiç doğru değildir. Bunun içinde dere nin yan başında bir ilâ iki metre mesafede bir metre kutrunda genişçe bir çukur açılıp bu çukur dereden sızan su ile dolar, bu suretle toprağın içinde sızan bu sudan ise yabancı ot tohumları bul-

unamayacağı aşıkârdır. Yalnız bu usulün bir mahzuru varsa oda ameliyatın uzun ve yorucu olmasıdır. Ot alma ve sulama işlerinden başka fidanlıkta yapılacak diğer bir ameliyat daha vardırki oda yavaş yavaş yükselen fidanların az zaman içerisinde daha ziyade yükseklik kazanabilmeleri için fidanların gövdesinde peyda olan dalcıkları ufak bahçe makası veya çekme ile temizlemek ve şu ameliyatı son bahara kadar bir kaç defa tekrarlamaktan ibarettir. Zira yabancı dut ağaçlarından alınan tohumlar aşağıdan yukarıya kadar fidanın etrafında dalcıklar peyda etmeye gayet meyalıdır, bu dalcıklar ise hali tabiielerine bırakıldıkları takdirde fidanların büyümesine mani olurlar. Fidanların timarı istenilen derecede yapıldığı takdirde sonbahara kadar bir buçuk iki metre kadar uzanmış ve baş parmak kalınlığı kadarda olmuş olurlar. Bazan bunların arasında yarım santim kalınlığında ve bir iki karış boyunda kalmış olanlarda bulunurki bunlara [Cögür ve Cöp] denir.

Cögürlerle fidanlık tesisatı

Tohum fidanlığında ilk baharda ekilmiş olan tohumlardan bir ve bazan bir bu-

çuk ve hatta iki metre boyunda ve baş parmak kalınlığında düzgün ve muntazam fidanlar meydana olur, bu fidanların bazı yerlerde ilkbaharda bazı yerlerde ise yaprak dökümünden sonra çıkarıp birer birer seçerek ayıklarlar ve demet edip dut bahçesi yapanlara satarlar.

Fidanlık her hangi mevsimde sökülürse sökülsün, bu ameliyat çok defa bel yahut kazma ile yapılır. Peyderpey çıkarılan bu fidanlar seçilir. Ve uzun saçaklı olanların uzun ve fazla kökleri kesilir ve muntazam demetler yapılarak pazara çıkarılır, eğer fidanlar uzak yerlere gönderilecek olursa kök tarafı çuval veya kaneviçe içine konularak zedelenmeksizin sevk olunur. Fidanlar söküldükleri zaman güzel bir tarzda meydana gelmiş olanlar içinde bir iki karış ancak uzanabilmiş ve küçük parmak kalınlığından daha ufak kalmış bir takım fidanlara daha rastgelinirki bunların miktarı senesine göre bazan yüzde 10 15 raddesinde olur. Şu halde bir dönüm arazi üzerinde yapılmış bir fidanlıktan vasati olarak yüz veya yüz elli bin fidan alınacağı farz olunursa, bunun 20—30 bini ufak fidanlardan ibarettirki fidancılar

bunlara [Çögür] ve daha ufaklarına [Cör] adını verirler, bunların böyle ufak ve cılız olması bidayette tohumun sık atılmış olmasından veyahut lâyikile suyunun alınmamasından ileri gelir.

Fidancılar iri fidanları boy boy edip demetlere tahvil ettikleri gibi mezkûr çögürleride kök ve baş taraflarından budayarak bunlarla dut bahçesi tesis etmek mümkün değildir. Zira bunlar gayet ufak oldukları için fideleme usulü ile bir sene daha fidanlıkta kalıp beslemeye ihtiyaçları vardır. Halbuki bunlarla fidanlık yapılması; tohumla fidanlık yapılmasından daha elverişlidir.

Çögür usulü tohma nazaran kat kat istifadelidir, hele fidancılıkta mahareti olmiyanlar için Çögür usulü fevkalade şayani tavsiye olduğundan bu usulü tarif edelim: Çögür ile kurulacak fidanlık aynıle tohum fidanlığı gibi yazdan girizme edilip güzelce tesviye olunur. Ve kış mevsiminde gübresi çekilir. İlkbaharda tohum fidanlığının tavaları gibi tavalar tanzim olunarak çögürler oraya dikiilir. Çögürleri dikmezden evvel birer birer hazırlamak icap eder. Ondan sonra turpi-

til ile tavalarda „30,, santim fasıla ile çizgiler açılır. Ve toprağın bir tavalı zamanında çöğür dikmeye başlanır, tedarik olunan çöğürlerin dikme zamanına kadar dondan kuraklıktan ve yahut sair sebeplerden bozulmaması için muhafazalı bir yerde ve ince toprak veyahut kum içinde kısmen gömülü olmak şartile saklanması icap eder. Tavalarda bir taraftan açılan çizgilere çövrleri dikmek için (elantıvar) denilen ucu sivri ufak kazıklar kullanılır. Çizgiler üzerinde bunlarla onar santim fasıla ile delikler

açıp dikerler. Ve yine o eğri kazıklar vasıtasile etraflarını güzelce sıkıştırıp sallanmıyacak derecede tahkim ederler.

(Çöğür ile dikilmiş fidanlığın tımarına gelince) :

İlkbahardan itibaren ot alma, sulama ve fidanları temizleme yani yan tarafta çıkan dalcıkları alma gibi bir takım ameliyat icra olunurki bu sayede fidanlar yavaş yavaş büyüyerek bahçeye dikilecek bir hale girer.

— SONU VAR —

BİSMİL TETKİKATI

Bismil ilçesinin Tepe nahiyesi çevresinde, bir kaç suniğ tepe var. Dolmadırlar. Civarındakilerle hiç ilgisi yok Kazıldığı zaman taş ve toprak kitleleri çıkmış. Tabiatın eseri değil. Rüşubi ve volkanik değil, Köylülerin çıkardığı taşlar ve bazı enkaz buraların birer höyük olduğunu anlatmaktadır. Bu tepelerin birbirine olan mesafe ve irtibatları şöyledir.

Nahiye merkez olarak anılırsa : Şark cenubunda, nahiyeye bir kilometre mesafede ÇİMSİT TEPEŚİ, Şark şimalinde ve dicienin şimal geçesinde TİLŞAHIM TEPEŚİ Nahiyenin cenup şarkında 10 kilometre mesafede ARPA TEPEŚİ, Nahiyenin cenup garbında 8 kilometre mesafede KOĞU TEPEŚİ, Tam garpta 20 kilometre mesafede KERH TEPEŚİ.

Çimsit tepenin tepesine yakın bir yerinde bir ziyaretgâh var. Alelade divarları yapılmış basit bir yer. Üstü açık, duvarın bir çok yeri de yıkık. Halkın telakkilerine göre burası mukaddes bir yer olduğundan yıkılan yerin taşlarını almıyorlar. Duvar veya ev yapmak isteyenler bu tepenin lælettayin bir yerini kazıyor topraklar arasındaki

taşları ayıklayarak evlerine getiriyorlarmış. Tepede bu şekilde yapılmış kazaların eseri var. Bu kazılar sırasında bazı sıramik parçalarda çıkıyormuş. Halk bunlara ehemmiyet vermedikleri için muhafaza etmemişler. Tepenin dibindeki tarlalardan birinden köylünün biri bir taş çıkarılmış. Evine getirmiş. Biz gitdik gördük. Malta taşından yapılmış bir mahzen kapısıdır. Üstünde adı bir halka var. Taşın iki ucunda menteşe vazifesini görececek sivri çıkıntılar var. Köy evlerinin kapıları nevinden, Taşın boyu bir eni yarım metredir. üzerinde yazı ve başka bir işaret yok.

Höyüğün yüksekliği 20 çevresi 500 metre kadardır. Diğer tepelerde bu şekildedir. Söylendiğine göre eskiden bu tepelerin her birinin tepesinde ateş yakılıyormuş. Bu ateş vasıtasile birbirleri arasında irtibat temin ediliyor ve muhabere ediliyormuş. Lâkin ne zaman? bu belli değil.

Yine söylendiğine göre nahiyenin ilk sakinleri evvelâ bu tepenin dibine gelmiş, İlk gece içlerinden biri ölmüş uğursuz telakki etmişler orasını terk ile şimdiki köy yerine gelmişler. Nahiyenin adı

yanındaki tepeden alınmış eski bir attr.

Deriş köyü ve mağaraları ve çevresi

Nahiyeinin 15 kilometre şark cenubundaki bu köy 172 evli, her evin altında ve avlusu içinde bir kaç mağara var. Köy, altı malta taşı olan alçak bir sırtın dibindedir. Bu mağaralar yapı itibarile pek eski değil. Her birinin ufak, oyma birer antresi var. Kapı methalinin yanlarında mum yerleri. İçi iki, üç odacıktan ibaret. Biri hayvan ahır, içinde yemlikler oyulmuş. Biri kiler makamında kullanıldığı anlaşılıyor ve halende böyle bazılarında oturma odaları da var. İçinde direk, sütun, kemer, yazı, kabartma veya oyma resim. Vs. yok. Mağaranın taşları yumuşak, malta taşı, mütemediyen rütubet tesirile dökülüyor. Köyün içinde bu mağaralar neviden bir kaç tane de sahrınc var. Bu gün köylü bu sahrınclardan içiyor. Köyün karşısındaki dağlarda Kunzeri, Cırze, Kırkdirek ve Savur'a ait Dengizen köylerinde de bu mağaralardan var. İki binden fazladır. En iyileri bu köyle Kırkdirek köyündekilerdir. Bu civarda Der Romani dedikleri bir de eski ve harap kilise var, Adındanda Roma kilisesi olduğu anlaşılıysr.

Kırk direk köyü

Nahiyeinin 15 kilometre

cenubunda mağaranın adı ile anılan bu köy, yine aynı adı taşıyan bir derenin iki kenarında sıra ile dizilmiş irili ufaklı bir takım mağaralar var.

Derenin ortasında daimi olarak akan bir dere var. Büyükçe bir sıra taşların eteklerinde bulunan bu mağaralar karşılıklı fakat bunlardan batıda bulunanlar ehemmiyetsiz. Asıl derenin kenarındakiler ehemmiyetli görünüyor. Altı tane irili ufaklı yan yana. Ortada büyük bir tanesi muntazam. Kapısı kemerli, kemer taştan oymadır. İşleme değil. Kapının eni ve yüksekliği bir buçuk metre karedir. İçeri girilince muntazam, kemerli, oyma direk sütunları. 18 tane ve bir hizada. Direklerin üstü muntazam kubbemsi. içi 250 metre karedir. Bundan öteki mağaralara gayri muntazam geçitler var.

Hiç birinde yazı, kabartma, oyma yok. Taş malta taşı, yumuşak. Civarda sahrınc da yok yalnız kenarlarında mazgala benzer teşkilât var. Tarihi devirlerde yapıldığı anlaşılıyor. Civarında mezar ve höyük yok. Köylüde hiç bir anane yok. yalnız belki mağaraların birbirleriyle irtibatı olup direklerinin sayısı eskiden daha çok olduğundan adına ve köye KIRK DİREK demişler.

Bu civarda başka tarihi eser yok.

GÜNEY DOĞU

O. O.

Son Cumhuriyet bayramı bize mühim bir eser kazandırdı: güney doğu.. Cumhuriyetin 16 ıncı yıl dönümü münasebetile Birinci Genel Müfettişlik tarafından neşredilen bu muazzam eser Güney Doğu Bölgesi adını verdiğimiz Van, Bitlis, Muş, Hakkâri, Mardin, Siirt, Urfa ve Diyarbakır vilayet lerini çok esaslı ve çok ilmi tetkike dayanan bir şekilde etüt etmektedir.

Yep yeni bir kitap teknigile ve çok mükemmel bir nefasette tab edilmiş olan ve binlerden fazla resim , harita ve grafikle süslü 400 küsür sahifelik güney doğu dört bölüme ayrılmıştır.

Birinci Bölüm (Hatıralar) kısmıdır.

Bu kısımda Ebedi Şef ATA-TÜK'ün Genel Savaşta Diyarbakırda buldukları zamana ait hatıralarla 1927 deki Diyarbakır seyahatlarından bahsetmekte ve muhtelif resimlerle süslenmektedir.

Milli Şef İNÖNÜN'ün Baş vekil olarak biri 1932 de diğeri 1935 te yapmış oldukları iki doğu gezileri de yine hatıralar kısmında ve başlı başına bir fasıl işğal etmektedir.

İkinci bölüm Umumi Müfettişlik teşkilatına aittir.

1928 yılının ilk ayında faaliyete geçen ve bu gün 12 inci yılını idrak etmiş olan bu devlet teşki-

latının tarihçesi , kanunları , talimatnameleri, kadroları, memurları hakkında geniş malumat vermiş ve bu teşkilatı idare etmiş olan yüksek şahsiyetlerin tercümei hal-leri kayıt edilmiştir.

Bu kısım yarın memleketin mülki idare tarihini yazacaklar için kuvvetli bir materyaldır.

Kitabın üçüncü bölümü bölgenin Coğrafyasına tahsis edilmiştir.

Coğrafya denilince bizde falan şehir falanın şarkında, garbındaki kuru tabirlerle ifade edilen bir ilim hatıra gelir. Güney doğu bu kanaati tamamilen yıkmış, bize tatlı ve çekici bir coğrafya edebiyatı sunmuştur.

Üzerinde pak az uğraşılmış olan ve coğrafyacılarımızca az tanınmış olan güney doğu bölgesinin hangi köşesini arzu ediyor-sanız Güney doğu kitabı o parça hakkında edinebileceğimiz en kuvvetli ve en doğru malumatı süsliyerek bizelere önünüze serpiyor.

En son kısım çalışmalar bölümüdür.

On iki yıldan beri memlekette bilhassa asayiş ve emniyet bakımından muazzam işler başaran Umumi Müfettişlik teşkilatının kendi bölgeleri içinde ve adli malî, iktisadi, kültürel , bayındırlık, zirai, baytar ve sıhhi sahalara-

da yapılan işleri hulasa etmekte olan bu bölümde memleketin iskân vaziyeti bölge halkevlerinin spor kulüplerinin ve bölge matbuatının çalışmaları da kaydedilmektedir. yine bu kısma ilave edilmiş olan istatistik veziyetinde bölge grafiklerle gözümüzün önüne arz etmektedir.

Hulasa itibarile « Güney doğu » kitabı bu bölge için bulunmaz bir kazanç olduğu gibi şimdiye kadar yapılmış olan memleket coğrafyası ve propogandası neşriyatı arasında da eşine az rastlanan bir mükemmeliyet ve olgunlukta-
dır. 16 yıllık Cumhuriyet devri neşriyatı arasında bu bakımdan gerek tab, gerek teknik, gerek ilmi zenginlik itibarile « Güney

doğu » cidden kıymetli bir eserdir.

Vakit muharrirlerinden Niyazi Ahmet kardeşimizin dediği gibi bu kitap, hakikaten kütüphanesi irfanımızın mühim bir kazancıdır.

Güney doğuya bu müdekkik eseri kazandırmış olan * B. Genel Müfettişimiz sayın bay A. Özmene bir Güney doğu çocuğu sıfatile, minnet ve şükranlarımı arz etmeyi bir vatan borcu bilirim.

Bu yüksek eserden dolayı genel müfettişliği tebrik ederken eserin hazırlanmasında büyük emek sarf etmiş olan muharrir arkadaşımız Usman Etiyede takdirler sunarım.

İmtiyaz sahibi : Diyarbakır Halkevi
Umum Neşriyatı idare eden
Avukat Agâh Arman

Diyarbakır Basımında basılmıştır

HALKEVİ HABERLERİ

Köy gezeileri

Köycülük komitemiz tarafından bu yaz sık, sık yapılan köy geze-leri eylül ve birinci kânun aylarında da devam etmiştir. Bu arada harp vaziyeti dolayisile hasıl olan tereddüt ve yanlış düşünceleri izale ederek son bahar ekimini teşvik etmek için bu şubemiz umumi bir toplantı yapmış ve dokuz köye irşat heyetleri göndermiştir.

Köylere kitap ve ilaç dolapları gönderildi

Bina yoksuzluğu yüzünden okuma odası açılmayan köylere dağıtılmak üzere on tane kitap ve ilaç dolabı yaptırılmıştır. Bu dolaplara köylüyü alakadar edecek kitaplar ve mecmualarla kendisine en lüzumlu ilaçlar konarak köylere gönderilmiştir.

Konferans ve konserler

Yaz mevsimi dolayisile yapılan toplantılara 7. Eylülde başlanmıştır. O gün verilen konserden evvel Şeref Kişmir tarafından « Tarihın faydaları » hakkında bir konferans verilmiştir. Bu konser ve konferanslar muntazam bir surette devam etmektedir.

Temsiller

Temsil kolumuz bu mevsimde « Yaşayan ölü ve Ateş » adlı iki piyes hazırlamış ve temsil etmiştir.

Gece dersleri

Evimizde Fransızca ve Almanca gece dersleri açılmıştır. Bu kurslara 54 kişi devam etmektedir.

Toplantılar

Diyarbakır mebuslarının şehrimizi ziyaretleri vesilesile 20-11-939

da evimizde bir toplantı yapılmıştır. Birinci umumi müfettiş, Vali, Kor komutan ve bütün komite üyelerimizin iştirak ettiği bu toplantıda Halkevi faaliyeti üzerinde görüşülmüş ve her komite başkanı kendi koluna ait meseleler üzerinde izahat vermiştir.

Elazığ Borat Spor kulübünün Müsameresi

Maç yapmak üzere şehrimize gelmiş olan Elazığ Borat Spor kulübü evimiz salonunda bir müsamere vermiştir. Spor gösterişleri Halk oyunları ve temsilden mürekkep olan bu müsamere çok muvaffak olmuş ve büyük bir alaka ile seyir edilmiştir.

Yerli mallar ve tasarruf haftası

Yerli mallar ve tasarruf haftasının sonuncu günü evimiz salonunda bir toplantı yapılmıştır. Şeref Kişmir ve Kazım Baykal tarafından Milli iktisat ve Tasarruf hakkında verilen konferans konser ve beden hareketi gösterilerini ihtiva eden bu toplantı çok canlı ve hareketli olmuştur.

Sihhat vekilinin evimizi ziyareti

Şark vilâyetlerimizde bir tetkik seyahatına çıkmış olan sihhat ve içtimai muavenet vekili Dr. Hulûsi Alataş 13-12-939 da evimizi de ziyaret etmiş ve kendilerine evimiz salonunda Yedinci Mıntaka Ettiba odası tarafından bir çay verilmiştir.